

Konwencja poetycka

GENEZA, CECHY I WSKAZÓWKI DLA PISZĄCYCH

DR MAGDALENA MARZEC-JÓŻWICKA

WSTĘP

Poezja to sztuka słowa; najbardziej pierwotna forma twórczości, wywodząca się z obrzędów religijnych, zaklęć, modlitw, zatem jej cechami są magiczność i tajemniczość.

Pierwotnie występowała w wersji mówionej, a wykonywano ją przy akompaniamencie liry (stąd inna nazwa poezji – **liryka**), była przeznaczona do śpiewania.

PODSTAWOWE CECHY WYPOWIEDZI POETYCKIEJ

- » forma wierszowana,
- » zwięzłość,
- » obecność osoby, która mówi w wierszu – jego wypowiedź nazywana jest monologiem lirycznym,
- » różne środki artystycznego wyrazu (epitety, porównania, przenośnie, anafory, metonimie itp.),
- » możliwość różnego rozumienia jednego utworu przez czytelników,
- » osobisty charakter tekstów.

ODMIANY POEZJI/LIRYKI

- » w zależności od zadań osoby mówiącej:
  - **liryka bezpośrednia** – podmiot wypowiada się pierwszej osobie gramatycznej, wyrażając wprost przeżycia, myśli;
  - **liryka opisowa** – podmiot ukrywa się za opisem osób, miejsc, wydarzeń itp.;
  - **liryka sytuacyjna** – podmiot przedstawia jakąś sytuację, opisuje ją, nakreśla jej przebieg, choć sam w niej nie uczestniczy, jest obserwatorem;
  - **liryka inwokacyjna** – podmiot liryczny kieruje swoją wypowiedź do adresata, którym może być osoba lub grupa ludzi, zjawisko, pojęcie;
  - **liryka podmiotu zbiorowego** – osoba mówiąca występuje jako przedstawiciel pewnej grupy ludzi i wyraża ich przekonania, emocje, dążenia);
- » w zależności od podejmowanego tematu:
  - miłosna;
  - religijna;
  - patriotyczno-obywatelska;

Materiał opracowano w ramach projektu *Wejść w konwencję* prowadzonego przez Fundację Szkoła z Klasą w partnerstwie z Instytutem Filologii Polskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Instytutem Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk oraz Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.

- agitacyjno-polityczna;
- refleksyjno-filozoficzna.

RODZAJE WIERSZY

- » **wiersz stroficzny**, podzielony na strofy;
- » **wiersz stychiczny**, ciągły, niepodzielony na strofy;
- » **wiersz biały**, bezrymowy;
- » **wiersz wolny**, nieregularny, nieposiadający żadnego przewidywanego układu wersów czy strof;
- » **wiersz sylabiczny** – mający taką samą liczbę sylab w poszczególnych wersach, rymowany;
- » **wiersz ropaliczny** – utwór, w którym każdy kolejny wers jest tworzony przez wyraz dłuższy od poprzedniego o jedną sylabę;
- » **wiersz sztambuchowy** – utwór dedykowany określonej osobie i wpisywany do specjalnego zeszycika, zwanego sztambuchem/ pamiętnikiem;
- » **raki** – wiersz, który można czytać od strony prawej do lewej i odwrotnie, a często też od początku do końca i od końca do początku;
- » **echo** – utwór rymowany w ten sposób, że wyraz będący drugim elementem rymującej się pary jest częścią wyrazu pierwszego;
- » **abecedariusz** – utwór, w którym pierwsze litery kolejnych wersów układają się pionowo, w porządku alfabetycznym;
- » **wiersz arkadyjski** – utwór opisujący wyidealizowaną krainę, w której trwa wieczna wiosna, a ludzie – najczęściej prości pasterze i rolnicy – żyją spokojnie, w harmonii z naturą;
- » **wiersz kunsztowny** – utwór charakteryzujący się wyszukaną budową, wieloma środkami artystycznymi, bogaty w porównania, epitety i przenośnie, posiadający wymyślny układ rymów;
- » **wiersze wariacyjne** – seria kilku utworów, podejmujących ten sam temat lub motyw, za każdym razem rozwijających go w inny (choć zbliżony) sposób, tak żeby czytelnik zauważył podobieństwo i mógł porównać różne realizacje tego samego tematu.

POPULARNE GATUNKI POEZJI

- » **haiku** – wiersz japoński, składający się z trzech wersów, o układzie sylab 5/7/5, zakończony puentą; humorystyczny, podejmujący tematykę obyczajową, tematy poważne i ważne, popularny wśród współczesnych poetów (haiku pisali np. Wisława Szymborska, Janusz Pasierb) i w Internecie;
- » **limeryk** – rymowana anegdota, utwór krótki, z zaskakującą puentą, którego cechą charakterystyczną jest oparty na absurdalnych, dziwnych skojarzeniach humor;
- » **sonet** – utwór składający się z czterech strof: dwie pierwsze (najczęściej o charakterze opisowym) mają po cztery wersy, dwie kolejne (refleksyjne) – po trzy;
- » **fraszka** – krótki utwór, najczęściej zakończony puentą, zazwyczaj o charakterze żartobliwym, czasem refleksyjnym;
- » **erotyk** – utwór o tematyce miłosnej, zawierający opisy uczuć i relacji międzyludzkich;
- » **poezja SMS-owa** – wiersze, których najważniejszą cechą jest to, że ich treść powinna się zamknąć w 160 znakach; miniatury poetyckie napisane w formie charakterystycznej dla SMS-a, wysyłane adresatowi;

Materiał opracowano w ramach projektu *Wejść w konwencję* prowadzonego przez Fundację Szkoła z Klasą w partnerstwie z Instytutem Filologii Polskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Instytutem Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk oraz Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.

- » **piosenka** – utwór słowno-muzyczny, przeznaczony do wykonania przez śpiewaka solistę lub zespół;
- » **multiwiersz** – wiersz powstający na żywo, w Internecie, pisany przez uczestników czatu, mający w związku wielu anonimowych autorów, moderowany przez autora projektu, który decyduje o przyjęciu lub odrzuceniu propozycji internautów, od razu czytany i interpretowany.

NAJBARDZIEJ ZNANI POLSCY POECI

- » **poeci, których wiersze czytali Ci rodzice:** Julian Tuwim, Jan Brzechwa, Maria Konopnicka, Aleksander Fredro, Wanda Chotomska, Joanna Kulmowa, Stanisław Jachowicz;
- » **poeci, których wiersze czytasz w szkole:** Jan Kochanowski, Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Cyprian Kamil Norwid, Jan Kasprzowicz, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Krzysztof Kamil Baczyński, Bolesław Leśmian, Julian Przyboś, Maria Jasnorzewska-Pawlikowska, ks. Jan Twardowski, Miron Białoszewski, Jan Lechoń, Czesław Miłosz, Stanisław Barańczak, Zbigniew Herbert, Wisława Szymborska;
- » **poeci, których nazwano wyklętymi** (np. ze względu na kontrowersyjne poglądy, odważną tematykę wierszy): Rafał Wojaczek, Edward Stachura, Halina Poświatowska, Andrzej Bursa;
- » **poeci, którzy tworzą współcześnie:** Adam Zagajewski, Ryszard Krynicki, Marcin Świetlicki, Marcin Baran, Jacek Podsiadło, Piotr Sommer, ks. Alfred Wierzbicki, ks. Wacław Oszajca, Agata Tuszyńska, Eugeniusz Tkacyszyn-Dycki, Bartosz Muszyński, Agnieszka Lisak, Tadeusz Żurawek, Mariusz Parlicki, Ewa Sonnenberg, Katarzyna Godlewska;
- » **poeci, których utwory są śpiewane:** Agnieszka Osiecka, Jeremi Przybora, Jonasz Kofta, Marek Grechuta;
- » **artyści, którzy wykonują poezję śpiewaną:** Grzegorz Turnau, Jacek Kaczmarski, Piotr Rogucki, Janusz Radek, Michał Bajor, Robert Kasprzycki, Edyta Geppert, Czesław Śpiewa, Stan Borys, Leszek Czajkowski, Anna Szałapak, zespoły: Stare Dobre Małżeństwo, Raz Dwa Trzy, Świetliki.

WSKAZÓWKI DLA PISZĄCYCH WIERSZE

1. **Wybierz temat.** Może to być osoba, wydarzenie (o którym czytałeś, słyszałeś lub którego byłeś uczestnikiem), przedmiot, zjawisko, miejsce, element otaczającej Cię rzeczywistości.
2. **Zastanów się nad przedstawieniem wybranego tematu.** Przyjrzyj mu się, zastanów się, jak chciałbyś ten obiekt opisać i dlaczego zwróciłeś na niego uwagę.
3. **Zapisuj myśli, które pojawiają się w Twojej głowie.** Bywa tak, że pomysły pojawiają się nagle i w różnych miejscach. Spisuj je na kartkach, serwetkach, może w telefonie albo na pulpicie laptopa.
4. **Ujawnij emocje, jakie w Tobie drzemią.** Bądź autentyczny, pokaż, co naprawdę myślisz w związku z opisywanym tematem. Zaprezentuj go tak, jak Ty chcesz.
5. **Pokaż w wierszu swój świat:** to, czym żyjesz, co Cię niepokoi albo ciekawi, nad czym się zastanawiasz. Daj się poznać jako twórca!

Materiał opracowano w ramach projektu *Wejść w konwencję* prowadzonego przez Fundację Szkoła z Klasą w partnerstwie z Instytutem Filologii Polskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Instytutem Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk oraz Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.

6. **Wybierz rodzaj wiersza.** Zastanów się, czy wolisz wiersz rymowany czy biały; taki, w którym liczba sylab w poszczególnych wersach jest taka sama czy też wolny; o kompozycji zamkniętej (czyli np. rozpoczynający się i kończący podobnym stwierdzeniem albo rozpoczynający się pytaniem, a kończący odpowiedzią na nie) czy otwartej.
7. **Dobieraj słowa, jakimi się posługujesz.** Pamiętaj, że w wierszu każdy wyraz jest ważny, podobnie jak każdy znak graficzny, nawet ten najdrobniejszy. Wyrazów nie powinno być za dużo, dlatego ich wybór ma znaczenie. Może lubisz np. słowa związane z określonym tematem i je zechcesz umieścić w swoim wierszu. Baw się słowami, przekształcaj je, twórz nowe wyrazy.
8. **Nadaj tekstowi formę graficzną.** Możesz zapisać wiersz tradycyjnie, w linijkach, możesz też nadać mu ciekawą formę graficzną, tak jak robili to tzw. poeci awangardowi. Ich wiersze kształtem przypominały zwierzęta, fale morskie, konstrukcje, figury geometryczne itp.
9. **Wznies się na wyżyny swoich możliwości ☺.** Wiersz możesz uniezwyklić, stosując środki artystyczne, np. metafory (czyli przenośnie), dzięki którym unikniesz dosłowności lub inwersje czy elipsy, które pomogą Ci zmienić tradycyjny układ wyrazów w linijkach.
10. **Zastanów się nad przeznaczeniem swojego utworu.** Wiersz może być czytany, recytowany i komentowany, ale można go też zaśpiewać (w takim przypadku ważna jest jego melodyjność i rytmiczność).
11. **Nie zdradzaj wszystkiego.** Pamiętaj, by pozostawić czytelnikowi utworu miejsce na tzw. konkretyzację, czyli osobisty odbiór tekstu. Nie powinien od razu wszystkiego zrozumieć. Zostaw jakąś zagadkę do rozszyfrowania, coś intrygującego, nieoczywistego.
12. **Szanuj czytelników.** Mimo że w wierszu masz pokazać siebie i swoje zdanie na wybrany temat, nie obrażaj tych, którzy przeczytają Twój utwór, ich poglądów, wartości.
13. **Pokaż swój tekst kilku bliskim osobom.** Ich zdanie może być bardzo pomocne. Być może podpowiedzą Ci, co jeszcze można w utworze umieścić albo wskażą konieczne poprawki.

Materiał opracowano w ramach projektu *Wejść w konwencję* prowadzonego przez Fundację Szkoła z Klasą w partnerstwie z Instytutem Filologii Polskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Instytutem Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk oraz Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.